

вони дозволяють здійснювати проектування, збирання виробів будь-якої складності, а також моделювати виробничі процеси.

Використання засобів ІКТ цього типу є доцільним у навчальному процесі, оскільки вони структуровані відповідно до дидактичних функцій, підвищують пізнавальний інтерес студентів до навчального матеріалу, забезпечують формування теоретичних знань майбутніх учителів освітньої галузі «Технології», що робить навчальний процес більш цікавим і результативним. Комп'ютерні моделі дозволяють повною мірою забезпечити наочність, доступність, послідовність, диференціацію та індивідуалізацію навчального процесу.

Література:

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія / В. Ю. Биков – К. : Атіка, 2009. – 684 с. : іл.
2. Захарова И. Г. Информационные технологии в образовании: учеб. пос. для студ. высш. пед. учеб. заведений / И. Г. Захарова – М. : Академия, 2003. – 192 с.
3. Кадемія М. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології навчання: термінологічний словник / [автор-укладач М. Ю. Кадемія]. – Львів : Вид-во «СПОЛОМ», 2009. – 260 с.
4. Левченко Т. І. Розвиток освіти та особистості в різних педагогічних системах : [монографія] / Левченко Т. І. – Вінниця : «Нова книга», 2002. – 512 с.
5. Морзе Н. В. Методика навчання інформатики : навч. посіб. : [у 4 ч.] / Н. В. Морзе ; за ред. М.І. Жалдака. – К. : Навчальна книга, 2003. – Ч. 1 : Загальна методика навчання інформатики. – 254 с.

Використання комп'ютерних моделей у процесі професійної підготовки майбутніх учителів освітньої галузі «Технологія» дозволяє здійснювати проектування, зборку виробів будь-якої складності та моделювати виробничі процеси.

Ключові слова: засоби інформаційно-комунікаційних технологій, комп'ютерні моделі, моделювання, професійна підготовка майбутніх учителів.

Использование компьютерных моделей в процессе профессиональной подготовки будущих учителей образовательной области «Технологии» позволяет осуществлять проектирование, сборку изделий любой сложности и моделировать производственные процессы.

Ключевые слова: средства информационно-коммуникационных технологий, компьютерные модели, моделирование, профессиональная подготовка будущих учителей.

Using of computer models in the training of future teachers of the educational branch «Technology» enables the design, assembly products of any complexity and simulate business processes.

Keywords: tools of information and communication technologies, computer models, simulations, training future teachers.

УДК 821.161.2-1

О.А. Коваленко
м. Одеса, Україна

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Постановка проблеми та її взаємозв'язок із важливим науковими та практичними завданнями. Останнім часом важливу роль у практичній підготовці фахівців відіграють дослідження шляхів формування культури спілкування, оскільки у літературі та засобах масової інформації зазначається, що низький її рівень стає помітним у кризових, проблемних ситуаціях, коли дуже важливими є гуманістичні, комунікативні установки, бажання і вміння вести діалог.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі достатньо уваги приділяється питанням вивчення формування культури спілкування як становлення

спільного об'єкта «ми» та розвитку особистого «я», формуванню самовдосконалення індивідуального стилю.

Визначення «спілкування» знайшло відображення у працях учених, серед яких Ф. Бацевич, А. Бодальов, А. Загнітко, І. Данилюк, А. Леонтьєв, Т. Чмут, Г. Чайка [1; 2; 3; 4; 5].

Життя і діяльність суспільства неможливі без спілкування людей, оскільки воно є необхідною умовою будь-якої діяльності. Процес спілкування значною мірою визначає добробут, ефективність дій, настрої людей, бажання творити. Наприклад, фахівці в галузі створення та впровадження нової техніки вважають, сама технічна ідея лише на 20% забезпечує успіх нової розробки, а 80% успіху залежить від спілкування: слід довести нову ідею до фахівців, переконати, що вона є новою, одержати дозвіл на апробацію, знайти бажаючих взяти участь у впровадженні, реалізувати її, використовуючи рекламу, презентації та інші засоби тощо. Ученими встановлено, що необхідність спілкування зумовлюється також необхідністю спільної участі у виробництві матеріальних благ. У сфері духового життя, як відомо, центральне місце займає потреба особистості в набутті соціального досвіду, в залученні до культурних цінностей, в опануванні принципів і норм поведінки в суспільстві і конкретному соціальному середовищі, що неможливе без контактів з іншими людьми. Вчений А.Бодальов спілкування розглядає «як взаємодію людей, метою якої є обмін інформацією за допомогою різних засобів комунікації для встановлення взаємин» [2, с. 124], а його колега А.Леонтьєв трактує спілкування як систему «цілеспрямованих і мотивованих процесів, що забезпечують взаємодію людей в колективній діяльності, які реалізують суспільні і особисті стосунки, використовуючи специфічні засоби» [4, с. 28]. На підставі вищевикладених підходів можна зробити висновок про те, що спілкування і контакт між людьми зводиться або до обміну інформацією, або до взаємодії, або до процесу міжособової перцепції. Отже, згідно з цими підходами можна виділити три основні сторони спілкування – комунікативну, інтерактивну і соціально-перцептивну.

Культуру спілкування в широкому розумінні дослідниці Т.Чмут та Г.Чайка схематично зображають так:

$$КС=КУ+З+В,$$

де КУ – комунікативні установки; З – знання з етики та психології спілкування; В – вміння застосовувати ці знання на практиці [5, с. 21].

Іншими словами, культура спілкування – це цілісна система, яка складається зі взаємопов'язаних моральних та психологічних компонентів, кожен з яких вносить щось своє в характеристику цілого. Культура поведінки та спілкування тісно пов'язані з самоконтролем, що передбачає постійний самоаналіз своїх вчинків. З такого самоаналізу робляться висновки на майбутнє.

Ф.Бацевич у підручнику «Основи комунікативної лінгвістики» подає класифікацію мовного спілкування за такими категоріями:

- залежно від форм втілення мовних засобів – зовнішнє спілкування (усне, писемне), внутрішнє (діалог людини із собою);
- за способом взаємодії між комунікантами: монологічне, діалогічне, полілогічне;
- з урахуванням специфіки каналів спілкування – мовлення безпосереднього спілкування (обличчям до обличчя); мовлення опосередкованого спілкування (записки, друкована продукція, телефон, радіо, телебачення, Інтернет тощо);
- залежно від функції та змісту повідомлення – побутове, наукове, офіційно-ділове, естетичне.
- за способом організації – стихійне (випадкова зустріч) і організоване (збори, мітинги, конференції тощо);
- за сферами спілкування або стосунками комунікантів – дружнє (розмова друзів, добрих знайомих, закоханих тощо); антагоністичне (спілкування ворогів, людей, які сваряться); офіційне (рольове) [1, с. 37]. Причому всі названі форми спілкування відрізняються мовними засобами, мають стильову специфіку.

У роботі викладача спілкування займає особливе місце, є його найважливішою потребою, тому що сама природа педагогічної діяльності не мислиться поза спілкуванням. Як складовий елемент педагогічної діяльності, спілкування здійснюється на заняттях, під час виховних заходів, у вільний від занять час. У цих мовах педагогічна спрямованість спілкування передбачає вміння викладача, пристосовуючи форми та методи своєї роботи до конкретних обставин, умов, продовжувати виконання основного педагогічного завдання. Культура спілкування викладача – це по суті культура його повсякденної праці, культура відносин зі студентами та колегами, культури поведінки. Педагогічно спрямоване спілкування викладача – це не поодинокі контакти, а їх система, поєднана єдиним виховним задумом і тісно пов'язана з основними завданнями навчально-виховного процесу. Не можна не врахувати своєрідне прогнозування, розробку майбутніх контактів, врахування можливих результатів у ході навчання та виховання тощо. Завдання, форми та методи спілкування не допускають шаблону та схематизму. Навпаки, вони вимагають пошуку і творчості. Як свідчить педагогічна практика, спілкування виконує ще й важливу функцію зворотнього зв'язку студентів з викладачем. У результаті цього педагог, як кажуть, із першоджерела черпає враження студентів про свої заняття, настрої у навчальній групі, відгуки на події, що відбуваються в суспільстві, країні. Ця інформація нерідко служить основною для внесення значних корективів у навчально-виховний процес.

Реальним для студентів, майбутніх фахівців, є шлях підвищення рівня їх культури спілкування через самоосвіту та самовиховання. З метою самовдосконалення вони використовують науково-популярну літературу, якої зараз дуже багато, і діють методом спроб і помилок. Певний результат на цьому шляху можна отримати, але ця робота нерідко має низьку ефективність. Розвиток часто буває стихійним і неорганізованим, тому помітного успіху досягти більшості не вдається.

Якщо виникають, наприклад, труднощі у передаванні думок, почуттів, позицій, варто рекомендувати самостійно виконати такі вправи:

1. Виступіть з інформацією, а потім запитайте співрозмовника, як він зрозумів вашу позицію.

2. Зробіть спробу передати одну й ту ж думку декілька разів різними словесними конструкціями. Потім зробіть це за допомогою міміки та пантоміміки або зобразіть на папері – схемою, малюнком, графіком (порівняйте результати).

3. Спробуйте прислухатися до себе під час обговорення того чи іншого питання, поясніть собі свою думку. Досягайте деталізованого сприймання.

4. Спробуйте в чомусь переконати свого співрозмовника. Він має чинити вам опір, знаходити контраргументи. Продовжуйте розмову до того часу, поки один із вас не вичерпає всіх аргументів чи контраргументів.

5. Ближче познайомтеся з людиною, яка вас зацікавила. Дізнайтесь якомога більше про цю людину, використовуючи різні способи спілкування.

6. Спробуйте використати будь-яку можливість заговорити з перехожим. Закінчуйте розмову якимось доброзичливими зауваженнями чи побажаннями.

У діловому спілкуванні використовуйте різні види питань і завдань, наприклад:

- *інформаційні* (для збору необхідних відомостей);
- *контрольні* (для впевненості в тому, що співрозмовнику цікава розмова, і він стежить за її перебігом);
- *орієнтаційні* (щоб дізнатися, чи дотримується партнер думки, висловленої раніше);
- *стверджуючі* (щоб допомогтися взаєморозуміння, схвалення);
- *ознайомлювальні* (для ознайомлення з думками співрозмовника);
- *однопольні* (повторення питання партнера на знак того, що вам зрозуміло, про що йдеться, а також, щоб виграти час на обміркування відповіді);
- *зустрічні* (правильно поставлені, ведуть до звуження розмови до згоди);
- *альтернативні* (дають можливість вибору);
- *спрямування* (у випадку відхилення від теми спрямовують бесіду в потрібне русло);

- *провокаційні* (мають на меті встановити, чого насправді хоче партнер, як правильно він розуміє ситуацію);
- *вступні* (вияв у партнера зацікавленості, яка визначить сценарій розмови);
- *узагальнюючі* (для підведення підсумків спілкування);
- *закриті* (запитання, на які можна відповісти коротко «так» або «ні»);
- *відкриті* (питання, які потребують розгорнутої відповіді).

Важливо лише усвідомлювати, для чого це слід робити і мати до цього бажання та волю. Але результат буде позитивним, якщо у особи сформується попередня готовність до корекції своєї культури спілкування і розвитку особистості загалом.

Форми і методи роботи зі студентами, досвід викладання дисципліни «Етика ділового спілкування» дають можливість порівняти ефективність опанування культури спілкування тих, кого навчають традиційним шляхом, і тих, що набувають знань та вмінь в умовах спеціально організованого активного тренінгу. Для успішного спілкування треба створювати умови, які б сприяли самоактуалізації та самореалізації співрозмовників, їх продуктивної співпраці.

У процесі викладання дисципліни «Етика ділового спілкування» (лекції, семінарські та практичні заняття) практично всі студенти добре опанували теоретичний матеріал, чітко формулювали визначення, наводили різні класифікації видів, функцій та рівнів спілкування, розповідали про різноманітні комунікативні вміння та їх значення. Коли ж потрібно було застосувати навички в поставлених завданнях, які були описані в предметних тестах, то студенти виявляли невпевненість у своїх відповідях, сумнівались у правильному розумінні конкретної ситуації. За умов спеціально організованого навчання (можливість встановлювати контакт, розпізнавати та приймати співбесідника, приєднуватися до нього, впливати на нього, спільно розв'язувати конкретні завдання як предметного типу, так і спілкування) студенти знайомилися одне з одним, вчилися «описувати» у виступі образи своїх товаришів так, щоб викликати інтерес до їх особистості. Кожне із цих занять сприяло розвитку культури спілкування, перш за все її творчого компонента, тому що супроводжувалося постійними відкриттями, опануванням нових ідей та досвіду. Студенти отримали відповідні знання, необхідні для взаємодії та вміння їх застосовувати у конкретних ситуаціях, які сприяли самоактуалізації та самореалізації співрозмовників, їх продуктивній співпраці.

Предметне психологічне тестування дало змогу визначити успішність розвитку культури спілкування студентів в умовах спеціально організованого активного навчання з елементами комунікативного тренінгу. По-перше, помітно підвищився рівень їхніх знань. По-друге, підвищився рівень їх вмінь слухати та говорити. По-третє, у більшості студентів змінилося співвідношення між маніпулятивним та гуманістичним комунікативними установками. По-четверте, вони зазначили, що для досягнення успіху, вони змінювали комунікативні установки. По-п'яте, найголовніше, на нашу думку, студенти самі зазначили, що атмосфера спілкування стимулювала творчу ініціативу, бажання доброзичливо вступати в суперечку, слухати, заохочувати одне одного, критикувати, неупереджено й об'єктивно висловлювати будь-яку думку.

Висновки. На підставі вищевикладеного, можемо зробити висновки, що за активного способу навчання саме спілкування, обмін інформацією, створюють оптимальні умови для того, щоб кожний студент міг висловити власну думку, обґрунтувати свою точку зору, тісно пов'язану з його професійною освітою та діяльністю. А практичні заняття сприяють залученню молоді у доступні міні-дослідження, тренінги, дискусії, розв'язанню міжособистісних конфліктів. Культура спілкування пробуджує зацікавленість до досягнення і сприйняття нового, переконує в цінності здобутих знань.

Література:

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф.С. Бацевич. – К. : Вид. центр «Академія», 2004. – 344 с.
2. Бодалев А.А. Личность и общение : Избранные труды / А.А. Бодалев. – М. : Педагогика, 1983. – 272 с.
3. Загнітко А.Г. Українське ділове мовлення професійне і непрофесійне спілкування / А.Г. Загнітко, І.Г. Данилюк. – Д. : Бао, 2006. – 476с.
4. Леонтьев А.А. Психология общения / А.А. Леонтьев. – [3-е издание]. – М. : Смысл, 1999 – 365 с.
5. Чмут Т.К. Етика ділового спілкування : навчальний посібник / Т.К. Чмут, Т.Л. Чайка. – К. : Вікар, 2002 – 223 с.

У статті розглянуто і проаналізовано культуру спілкування як процес обміну інформацією, досвідом, вміннями, навичками та результатами діяльності майбутніх фахівців, який сприятиме не лише їх ефективній виробничій діяльності, але й гуманізації спілкування у суспільстві в цілому.

Ключові слова: спілкування, самоаналіз, функції, викладач.

В статье рассмотрена и проанализирована культура общения как процесс обмена информацией, опытом, умением, навыками и результатами деятельности будущих специалистов, который будет способствовать не только их эффективной производственной деятельности, но и гуманизации общения в нашем обществе в целом.

Ключевые слова: общение, самоанализ, функции, преподаватель.

The cultural communication was taken into consideration and analysed as a process of exchange of information, an exchange of knowledge, practical training and the results of activity between future specialists, that would help not only their practical activity but humanization of communication in our society.

Keywords: communication, self-analysing, functions, teacher of a high school.